

УДК 278.091.12-047

Тетяна Рева
ORCID iD 0000-00023367-5931кандидат хімічних наук, доцент,
декан фармацевтичного факультету,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
бульвар Т. Шевченка, 13, 01601 м. Київ, Україна
tetyana_reva_nmu@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ОСВІТІ

У статті здійснено теоретико-методологічний дискурс компетентнісного підходу в фармацевтичній освіті; обґрунтовано, що «компетентність» є ключовим, центральним поняттям компетентнісного підходу у фармацевтичній освіті; уточнено поняття «компетентність фахівця фармацевтичної галузі»; виокремлено й обґрунтовано базові теоретичні концепти компетентного підходу в фармацевтичній освіті: врахування того, що провідним чинником організації освітнього процесу у медичному ВНЗ є визнання студента носієм суб'єктивного досвіду, створення інтегрованого освітнього середовища у медичному виші, індивідуалізація траєкторії становлення й розвитку професійних компетентностей майбутнього фахівця-фармацевта.

Ключові слова: компетентнісний підхід; компетентність фахівця фармацевтичної галузі; теоретичні концепти; фармацевтична освіта.

Вступ. Сучасний підхід до визначення основних напрямів реформування вищої медичної освіти передбачає розуміння її мети, яка водночас мусить бути зорієнтована як на виконання соціального замовлення суспільства щодо підготовки фахівців у галузі охорони здоров'я України, так і формування особистості спеціаліста з фармації, який здатний надавати своєчасну фармацевтичну опіку на якісному професійному рівні, володіє інноваційними підходами до вибору оптимального лікарського засобу з позицій фармакоекономічного аналізу, даних доказової фармації.

Реформування галузі охорони здоров'я України, перехід до маркетингових та економічних методів управління, змінний характер виробництва фармацевтичної продукції з урахуванням нових нозологій, орієнтація національної системи фармації на прогресивні світові моделі розвитку ринку галузі підвищують вимоги до підготовки фахівців у вітчизняних вищих медичних навчальних закладах. Сучасні виклики актуалізують нові підходи до дослідження теоретичних і прикладних засад фармацевтичної освіти України як компетентнісно орієнтованої освіти.

Суттєвий внесок у розроблення різних аспектів розвитку фармацевтичної освіти здійснили М. Алюшин (напрями перебудови фармацевтичної науки), В. Черних, І. Зупанець З. Мнушко, В. Сліпчук (підготовка кадрів для фармацевтичної галузі), Я. Цехмістер, І. Булах, М. Сятиня (системи обліку й основи економіки у фармації) та інші. Автором досліджуються дидактичні аспекти формування професійних компетентностей майбутнього провізора при вивченні дисципліни «Неорганічна

хімія» (Рева Т., 2015) тощо. Узагальнюючи напрацювання науковців і практиків із проблем підготовки майбутнього фахівця фармацевтичного сектору охорони здоров'я України, зазначимо, що для студента вищого медичного навчального закладу було і є актуальним виконання таких вимог: опанування знаннями, вміннями й навичками охорони здоров'я населення, зокрема вміннями орієнтуватися в нормативно-правовій базі медичної сфери, яка досить динамічно змінюється; знати тенденції, процеси, соціологію ринку медичних послуг, неухильно дотримуватися норм медичної етики тощо. Проте, аналіз інформаційних джерел свідчить, що теоретичний аналіз і практика реалізації компетентнісного підходу у фармацевтичній освіті з урахуванням сучасних суспільних викликів ще не стали предметом пильного аналізу науковців і практиків.

Мета статті – обґрунтування теоретичних концептів компетентнісного підходу у сучасній фармацевтичній освіті України. Для досягнення мети дослідження зосередимося на розв'язанні таких завдань: здійснити теоретико-методологічний дискурс компетентнісного підходу в фармацевтичній освіті; уточнити поняття «компетентність фахівця фармацевтичної галузі»; виокремити й обґрунтувати базові теоретичні концепти компетентного підходу в фармацевтичній освіті.

Теоретико-методологічний дискурс компетентнісного підходу в фармацевтичній освіті. Передусім зазначимо, що визначальними теоретико-методологічними засадами у здійсненні дослідження обрано застосування

термінологічного принципу для уточнення поняття «компетентнісний підхід в фармацевтичній освіті». В означеному ракурсі теоретично значущими для досягнення мети нашого дослідження є аналіз наукових підходів учених до тлумачення поняття «компетентність».

У процесі аналізу інформаційних джерел виявлено, що дослідники визначають це поняття по-різному, зокрема як: систему взаємопов'язаних сфер діяльності – мотиваційно-теоретичної, практико-прикладної та дослідницько-рефлексивної (В. Блінов, К. Махмурян, Є. Соловйова); життєвий досвід, необхідний для розв'язання життєвих завдань і побудови продуктивного життя як індивідуального проекту (І. Єрмаков); достатній рівень професійних знань, умінь та навичок фахівця (Н. Коломінський, С. Смірнов, Є. Шорт); досвід та теоретико-прикладну підготовленість до застосування знань (В. Шепель); вміння актуалізувати накопичені знання в процесі реалізації професійних функцій (Є. Зеєр) та конструктивно діяти в соціальних умовах, що змінюються (В. Дьомін); кваліфікаційну характеристику особи, що властива їй у момент включення у діяльність (О. Проворотов, О. Смоляннінова) або індивідуальну характеристику міри відповідності потребам професії (А. Маркова); готовність фахівця приймати оптимальні рішення завдяки наявності певних знань, вмінь та навичок (В. Міжериков); якісний і результативний показник сформованості професійних знань та вмінь щодо реалізації їх в діяльності (В. Гершунський); здатність особи реалізовувати знання і навички в новій ситуації (Н. Мілованова, В. Прудаєва); базовий компонент поняття «культура», що сприяє формуванню спеціаліста високої культури (О. Бондаревська); специфічну здатність, необхідну людині для ефективного виконання конкретної дії в предметній галузі, що охоплює вузькоспеціалізовані знання, специфічні предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії (Р. Джон) (Сисоєва С., Соколова І., 2010, с. 151 – 152).

Узагальнення позицій учених (Бібік Н., 2004; Бобрицька В., 2011; Компетентнісний підхід в освіті, 2014; Bobrytska V., 2013) щодо тлумачення сутнісного змісту компетентнісного підходу дають змогу виявити, що наявні тлумачення відображають лише окремі аспекти цього феномену. З огляду на те, що предметним полем нашого дослідницького інтересу визначено компетентнісний підхід у фармацевтичній освіті, то для обґрунтування тлумачення провідного поняття цієї наукової розвідки визначимося щодо основних ідей компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фармацевтів. На нашу думку, ці ідеї базуються на таких положеннях:

– «компетентність» є ключовим, центральним поняттям компетентнісного підходу у фармацевтичній освіті, оскільки, по-перше, воно

поеднує в собі знаннєвий і діяльнісний складники професійної медичної освіти; по-друге, у понятті «компетентність» відображено ядро змісту фармацевтичної освіти – результат, (здатність особи успішно провадити професійну діяльність); по-третє, поняття «компетентність» є інтегративним і, водночас, динамічним за своєю природою, оскільки містить низку однорідних чи близьких знань, умінь і навичок, що належать до сфери охорони здоров'я населення в її широкому розумінні;

– компетентнісний підхід у фармацевтичній освіті є цілковито затребуваним як споживачами освітніх послуг так і суспільством, оскільки зорієнтований не лише на засвоєння знань, умінь, способів практичної діяльності фахівців означеної галузі, але позначається на якості надання консультативної допомоги населенню з питань профілактики захворювань та лікування хвороб, а значить – збереження здоров'я нації.

Викладене створює підґрунтя для формулювання авторського підходу до тлумачення сутності поняття «компетентність фахівця фармацевтичної галузі» як динамічної комбінації знань, навичок та умінь, способів мислення, поглядів і цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність фахівця фармацевтичної галузі успішно проводити професійну та/або навчальну діяльність у з питань охорони здоров'я населення.

Визначення й обґрунтування теоретичних концептів компетентнісного підходу в фармацевтичній освіті. У реалізації окреслених завдань дослідження важливим, на нашу думку, є виокремлення вихідних позицій застосовності компетентнісного підходу в освітньому процесі вищого медичного начального закладу, зокрема під час професійної підготовки майбутніх фармацевтів. Вважаємо, що такими вихідними позиціями можуть бути:

– формування системи наукових знань і практичних умінь (професійних компетентностей) майбутніх фармацевтів, їх поведінки і діяльності, що відповідає потребам суспільства та запитам високотехнологічного фармацевтичного виробництва;

– досягнення єдності у забезпеченні якості фармацевтичної освіти і поліпшення здоров'я нації, усвідомлення на рівні державної політики того, що подальший соціально-економічний розвиток країни без такого взаємозв'язку і взаємозалежності неможливий;

– забезпечення ефективної інтеграції освітніх та дослідницьких програм у вищих медичних навчальних закладах, співпраці з науковими установами та закладами високотехнологічних секторів фармацевтичного виробництва з метою підвищення результативності наукових досліджень і розробок, їх прикладної спрямованості;

– стимулювання інновацій через створення навчально-виробничих кластерів за умови

державної підтримки, ефективної співпраці бізнесу і фармацевтичної науки у сфері створення повних технологічних циклів виробництва фармацевтичної продукції в Україні;

– здійснення перспективних наукових досліджень під керівництвом провідних учених у сфері фармації; актуалізація тематик освітньої, наукової та інноваційної діяльності у вищих медичних навчальних закладах у відповідності з сучасними потребами фармацевтичного ринку та особливостями виробництва фармацевтичної продукції в Україні.

Позитивний досвід реалізації компетентнісного підходу є у роботі кафедри медичної та загальної хімії та кафедри фармацевтичної, біологічної та токсикологічної хімії фармацевтичного факультету Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (м. Київ). Викладачі кафедри дійшли до спільного розуміння того, що сьогодні розвитку вітчизняної фармацевтичної освіти має супроводжуватися не лише наданням академічних знань, формуванням умінь і навичок практичної діяльності, але й створення освітнього середовища для інтеграції способів діяльності з тим, щоб майбутні фармацевти змогли застосовувати «тріаду» (знання-уміння-навички) не в чітко обмеженому колі «типових» навчальних завдань, а на широкому арсеналі «життєвих ситуацій», що можуть виникнути в процесі роботи з населенням. Так, викладачі вважають, що професійна компетентність сучасного фармацевта має включати такі здатності особи як:

– знання природничих наук, зокрема хімії (різноманітні «валентність-пропорції-грам» тощо постійно супроводжуватимуть професійну діяльність фахівця цієї галузі);

– готовність до постійного вдосконалення професійного рівня (швидкозмінний інформаційний контекст професійної діяльності вимагатиме підвищення кваліфікації і самоосвіти);

– управлінські якості, навички маркетолога (специфіка роботи провізора пов'язана з просуванням лікарських засобів на ринку, закупівлею або логістикою);

– комунікативні навички і співчуття до людей (вислухати відвідувача, неформально вникнути в його проблему, щоб дати дієву пораду);

– знання державної мови та мов міжнародного спілкування (провізор, що працює з іноземними партнерами має знати іноземні мови, а під час спілкування з відвідувачами потрібно окрім досконалої державної мови мати комунікації мовами корінних народів та національних меншин).

Аналізуючи напрацювання вчених і власний досвід викладання у вищому медичному навчальному закладі ми дійшли висновку, компетентність фахівця в фармацевтичній галузі виявляється в конкретній ситуації в процесі здійснення професійної діяльності. Компетентність не може

бути поза окремих умов її реалізації та діяльності. Таке розуміння сутності компетенції фахівця з фармації уможливує визначення базових теоретичних концептів компетентнісного підходу в фармацевтичній освіті.

Визначальним теоретичним концептом компетентнісного підходу в фармацевтичній освіті є врахування того, що провідним чинником організації освітнього процесу у медичному ВНЗ є визнання студента носієм суб'єктивного досвіду, у контексті якого студент сприймає будь-які навчальні і виховні впливи. У визначеному контексті нам імponує думка В. Бобрицької, яка зазначає, що освітній процес у вищому навчальному закладі має відбивати потреби студента, його інтереси, можливості, забезпечувати особистісний зміст діяльності, створювати простір для вияву і розвитку цих потреб, інтересів, можливостей (Бобрицька В., 2011, с. 40). Додамо, що на наше міркування, фахівець сфери охорони здоров'я за своїм покликанням є тим, хто має допомагати людям зберегти й зміцнити свій психофізичний стан, тому невід'ємною складовою його діяльності є дотримання принципів гуманізму, сам фахівець за своїм світоглядним переконанням має бути людинолюбцем, милосердним та добросовісним. Відтак сутність освітнього процесу з професійної підготовки майбутніх фармацевтів розглядаємо як єдність культурологічних, світоглядних, гуманістичних парадигм, як екстраполяцію сучасних цінностей медичної науки в її цивілізаційному призначенні, як проекцію світової культури здоров'язбереження стосовно людини і оточення, а не як формальне виокремлення нормативного, професійно орієнтованого знання й практичних навичок та вмінь, що є традиційно притаманним для системи вищої медичної освіти.

Наступним теоретичним концептом компетентнісного підходу у фармацевтичній освіті є створення інтегрованого освітнього середовища у медичному ВНЗ, у якому зможе сформуватися очікувана суспільством підготовленість (теоретична, практична, психологічна, особистісна тощо) майбутнього фахівця фармацевтичної галузі до здійснення діяльності у сфері охорони здоров'я нації. На нашу думку, реалізація вищезазначеного теоретичного концепту у сучасній фармацевтичній освіті створить реальне підґрунтя для забезпечення випереджального характеру компетентнісної освіти у медичному ВНЗ як умови синтезу практичних і профілактично-оздоровчих знань майбутнього фахівця-фармацевта про життєдіяльність людини і суспільство на новому етапі науково-технічного розвитку, втілення стратегії охорони здоров'я нації через вияв мети, форм, засобів професійної підготовки майбутніх фахівців з фармації.

Висновки. Утвердження компетентнісного підходу в фармацевтичній освіті виявляється в посиленні її здатності створювати науково

обґрунтовані засади для розроблення визначення нових пріоритетів щодо формування в освітньому процесі вищого медичного навчального закладу особистості майбутнього фахівця, зміщення цільових настанов фармацевтичної освіти з надання професійно орієнтованої інформації студенту на допомогу у його розвитку і саморозвитку, набуття компетентностей як динамічної комбінації знань, навичок та умінь, способів мислення, поглядів і цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність фахівця фармацевтичної галузі успішно провадити професійну та/або навчальну діяльність з питань охорони здоров'я населення.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що серед базових теоретичних концептів компетентнісного підходу в фармацевтичній освіті доцільно виокремити, передусім, такі як: 1) врахування того, що

провідним чинником організації освітнього процесу у медичному ВНЗ є визнання студента носієм суб'єктивного досвіду, у контексті якого студент сприймає будь-які навчальні і виховні впливи; 2) створення інтегрованого освітнього середовища у медичному ВНЗ, у якому зможе сформуватися очікувана суспільством підготовленість (теоретична, практична, психологічна, комунікативна, особистісна тощо) майбутнього фахівця фармацевтичної галузі до здійснення діяльності у сфері охорони здоров'я нації; 3) індивідуалізація траєкторії становлення й розвитку професійних компетентностей майбутнього фахівця-фармацевта.

Серед перспективних напрямів майбутніх наукових розвідок визначимо такий як обґрунтування структури професійної компетентності фахівця сучасної фармацевтичної галузі.

Література

1. **Бібік Н. М.** Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування [Електронний ресурс] / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 47-52.
2. **Бобрицька В. І.** Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх викладачів вищої школи / В. І. Бобрицька // Проблеми освіти. – 2011. – № 66. Ч. I. – С. 39–44.
3. **Закон України** «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР.). – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004 (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 76-VIII від 28.12.2014).
4. **Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації:** матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м. Київ: [у 2 ч.]. Ч.1 / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. І. Ляшенко (заст. голови) та ін.] – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. – 370 с.
5. **Рева Т. Д.** Формування професійних компетентностей майбутнього провізора при вивченні дисципліни «Неорганічна хімія» / Т. Д. Рева // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип. 36, Том III (63): Тематичний випуск «Вищої освіти України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2015. – С. 451–459.
6. **Сисоєва С. О., Соколова І. В.** Проблеми неперервної професійної освіти : тезаурус наукового дослідження : наук. вид. / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, МОН, Маріупольський держ. гуманіт. ун-т. – К. : Вид. дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.
7. **Системи обліку й основи економіки у фармації.** Модуль 2-3. Організація фармацевтичного забезпечення населення / [Цехмістер Я. В., Ніженковська І. В. та ін.] : Навч. посіб. для підготовки до практичних занять. – К.: ВСВ «Медицина», 2013. – 432 с.
8. **Цехмістер Я. В.** Теорія і практика допрофесійної підготовки учнів у ліцєях медичного профілю при вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Я.В. Цехмістер. – К., 2002. – 50 с.
9. **Bobrytska V. I.** National Qualifications Framework of Ukraine as a Mode of Higher Education Compatibility Promotion Within Bologna Process / V.I. Bobrytska, T.P.Golub / Zbiór raportów naukowych. «Nauka I Utworzenie XXI Stulecia : Teoria, Praktyka, Innowacje». (29.11.2013 - 30.11.2013). – Opole: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. – P.58–62.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ КОНЦЕПТЫ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

Рева Татьяна, кандидат химических наук, доцент, декан фармацевтического факультета, Национальный медицинский университет имени А. А. Богомольца, бульвар Т. Шевченка 13, 01601 г. Киев, Украина, tetyana_reva_nmu@ukr.net

В статті здійснено аналіз теоретико-методологічного аспекта компетентного підходу в сучасній фармацевтичній освіті; обґрунтовано, що «компетентність» є ключовим, центральним поняттям компетентного підходу в фармацевтичній освіті; уточнено зміст

понятия «компетентность специалиста фармацевтической отрасли»; определены и обоснованы базовые теоретические концепты компетентностного подхода в фармацевтическом образовании: учет того, что ведущим фактором организации образовательного процесса в высшем медицинском образовательном заведении является определение студента носителем субъективного опыта; создание интегрированного образовательного пространства в медицинском вузе, индивидуализация траектории становления и развития профессиональных компетентностей будущего специалиста в сфере современной фармации.

Ключевые слова: компетентностный подход; компетентность специалиста фармацевтической отрасли; теоретические концепты; фармацевтическое образование.

THEORETICAL CONCEPTS OF THE COMPETENCY-BASED APPROACH IN PHARMACEUTICAL EDUCATION

Reva Tatyana, PhD (Candidate of chemical sciences), Associate Professor, Dean of the Faculty of Pharmacy, Bogomolets National Medical University, Shevchenko boulevard 13, 01601 Kyiv, Ukraine, tetyana_reva_nmu@ukr.net

This article provides the theoretical and methodological discourse of the competency-based approach in pharmaceutical education; it substantiates that «competence» is key central concept of the competency-based approach in pharmaceutical education, because, firstly, it combines knowledge and activity components of professionalism-related medical education; secondly, the notion of «competence» reflects the core content of pharmaceutical education – the result of (a person’s ability to successfully carry out his/her professional activities); thirdly, the concept of «competence» is integrative and yet dynamic in its nature, because it contains a number of similar or related aspects of knowledge and skills belonging to the sphere of public health in its broadest sense; it specifies the concept of «professional competence of a specialist in the pharmaceutical industry» regarding it as a dynamic combination of knowledge, skills, ways of thinking, attitudes and values, and other personal qualities that determine the ability of a specialist in the pharmaceutical industry to successfully carry out professional and / or educational activities on the issues concerning public health; it specifies and substantiates the basic theoretical concepts of the competency-based approach in pharmaceutical education: 1) taking into account the fact that the leading factor of the organization of educational process in a medical higher educational institution is recognition of the student as a carrier of subjective experience, in the context of which the student perceives any training and educational influences; 2) creating an integrated learning environment in the medical higher educational institution, in which the expected by community preparedness of the future specialist in the pharmaceutical industry (theoretical, practical, psychological, personal, etc.) would form in order to operate in the field of healthcare of the nation; 3) individualization of the path of establishment and development of professional competence of a pharmacist-professional.

Key words: competency-based approach; competence of a professional in the pharmaceutical industry; theoretical concepts; pharmaceutical education.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2016

Прийнято до друку 26.05.2016